

BERTHA BULCSU:

Írók, színészek, börtönök

EÖRSI ISTVÁN (ítélet: 8 év)

Írók, színészek. A szellem emberei. Letartóztatják és börtönbe vetik őket, akár a közönséges bűnözőket.

Az elmúlt évtizedekben nem ment ritkaságszámba az ilyesmi Magyarországon sem.

Bertha Bulcsu jeles író tizenkét kiemelkedő börtönviselt értelmiségit szólaltat meg abban az interjúkötetben, amely az Új Idő kiadásában jelent meg. Ebből a kötetből közlünk részleteket.

— A bátyád a jogi egyetemen dolgozott, ez jelentett valamilyen halvány védelmet?

Eörsi: — A bátyám 56-ig a törvény-előkészítő főosztály vezetője volt. Hát ez nem jelentett semmilyen védelmet. A bátyámnak talán szerepe volt abban, hogy 1960-ban amnesztiát kaptam. De addigra a többi író is kijött már, korábban, mint én. Rám különösen dühösek voltak, ezenkívül sokszor voltam külön büntetés alatt a börtönben. Egyszer, amikor egy évre eltiltottak minden látogatótól, bátyámnak az Igazságügyi Minisztérium segítségével sikerült elérnie, hogy beszélőt kapjon.

— Mikor volt az első tárgyalásod?

Eörsi: — Azt hiszem 57 április elején volt a tárgyalásom. Nezvál miniszter azt mondta a bátyámnak, előre megvan az ítélet, egy évet fogok kapni. A feleségem, miközben kaját adott a tárgyalóteremben, megszúrta, hogy egy év lesz. Borzasztó soknak látszott. Amikor kihírdették az ítéletet, mindenki földre esett. Első fokon öt évet kaptam. A miniszter sem tudta, hogy közben titkos utasítást kapott a bíró.

— A vád valóságos volt vagy kitalált?

Eörsi: — Nézd, ez történetfilozófiai kérdés. Ha én azt mondom, hogy van egy törvényes kormány, a Nagy Imre-kormány, és én annak a híve vagyok, és ezért később egy másik kormány elítél, ez abszurdum. Másrészt azoknak a cselekményeknek a jó részét, amit felrögtak nekem, csakugyan elkövettem. Nem a vád volt konstruált, hanem a történelemszemlélet. Ez az összes perre vonatkozik. A Nagy Imre-per tele volt kirakatperes konstruált mozzanatokkal, de a többi per nem. Nagy Imre és társai vezetésével volt

(16) egy nagy „összeesküvés”, és részt vettek benne mondjuk hatmillióan, a felnőtt lakosság nagy része. Hogy ezeket az embereket el lehessen ítélni, azt kell mondani, hogy a Nagy Imre-kormány törvénytelen volt. Holott nem volt törvénytelen. A Kádár-kormány volt a törvénytelen. Ellenem a népi demokratikus köztársaság megdöntésére irányuló szervezkedésben való tevékeny részvétel volt a vád. Tehát nem a szervezkedés vezetése. Én voltam a másodrendű vádlott. Angyalra a vezetőt löcsölték. Amikor Angyalt leválasztották a perünkről, elsőrendű vádlott lettem.

— **Eörsi István** és társai? Kik voltak még ebben?

Eörsi: — Ismertem még Gáli Jóska későbbi feleségét, doktor Káldor Vera orvost, aki akkor már a hetedik hónapban volt. Összeraktak bennünket ismeretlenekkel. Hozzánk raktak egy prostituáltat, akit soha nem láttam korábban. Ugyanígy az Obersovszky-perben, összeraktak egy gyilkossági ügygel, hogy befektítsék őket, és általában a forradalomban tevékeny szerepet játszó értelmiséget. Kétségtelen, hogy a gyilkosság elkövetői Kollár István zsebében megtalálták AVH-s egyenruhás fényképét. Ezek az emberek a bolsevik eszme szellemében azt tanulták, hogy az árulókkal végezni kell. Ez a jakobinus morál győzelmeskedett akkor. Ezek konstruált perek voltak, az **Eörsi István** és társai perhez az kellett volna, hogy mi öten csináljunk valamit együtt. Az ötből Káldor Verát ismertem, de semmit sem csináltam vele együtt a forradalom idején. A többi hármat pedig életében nem láttam. Később egy nőt leválasztottak a perünkből, mert kiderült, hogy áruházi betörései is vannak. Ezek a perek így voltak megcsinálva.

— Mi történt a tárgyalás után?

Eörsi: — Fellebbeztem, de az ügyész is fellebbezett. Levittek a földszintre, ott együtt voltam Obersovszkyval, de már közbüntényesekkel is. Onnan elvittek Vácra, ott voltam két hónapig. Vácon egy nagy balhé történt, mert találtak egy újságot valamelyik zárkában, azt hiszem Kunszabó Ferenc zárkájában, és hetünket, akikről kiderült, hogy az újságot olvastuk, büntetésben részesítettek. Amikor hívtak bennünket, szabadulásra számítottunk, mert Molotov éppen akkortájt bukott meg. Amikor kiderült, hogy szigorítás következik, nekiugrottam egy törzsmester torkának, aki pimaszkodott velem. Lerángattak róla, összebilincseltek kezem-lábam és elvittek Márianosztrára. Az volt a legrosszabb büntetőház. Márianosztráról úgy vittek a másodfokú tárgyalásra, hogy jobb kezem a bal lábamhoz volt bilincselve. Vonaton szállítottak, velem szemben egy kis fiatal asszony ült és dolgozatokat javított. Én egész idő alatt ráztam a csörgőmet, az örök szóltak, hogy ne csináljam. Három ór kísért, irtóra meg voltak ijedve. Mondtam neki, hogy nem feltűnést akarok kelteni, hanem elszibbadt a karom. Mi a maga foglalkozása, kérdezte az egyik ór. Író vagyok, mondtam. A nő felnevezett a dolgozatok fölül. Fantasztikus hatása volt. Aztán másodfokon nyolc évet kaptam.

— A nyolc évet az ór fojtogatása miatt kaptad vagy közben keményedett a rendszer?

Eörsi: — Gáli József első fokon egy évet kapott, de a Legfelső Bíróság ugyanazon tények alapján másodfokon halálra ítélte. Obersovszkyt három évről ítéltek halálra. Nem a tényállás változott meg, hanem átminősítették az ügyeket. Izgatásból szervezkedésbe, mert közben romlott a helyzet. Marosán és a többi hozzá hasonló nagy „demokratának” a szónoklatai miatt és annak a ténynek a következtében, hogy a Kádár-kormány rendelkezésére akkor is csak a régi AVH állt, és a legszűkebb körű sztálinisták. Szerintem érdekében állt Kádárnak Nagy Imre kivégzése, de nem állt érdekében az, hogy az AVH és a sztálinista bírók közreműködésével ilyen rettenetes mennyiségű halált és börtönt szabjanak ki ránk. De Kádár erre a rétegre támaszkodott, így engednie kellett. Így örültem, hogy nyolc évvel megúszom — nagyjából ugyanazok voltak a bírám, mint Obersovszkyéknak —, s nagyon vészjósló helyzetbe kerültem. Ötéves ítéletig havonta lehetett beszélőt kanni, de öt év fölött csak félétente. Félétente tíz percig beszélni a feleséggel egy fiatalembernek, háromhavonta 32 soros levelet írni, amelyet

cenzúráznak, nagy csapás. A legkisebb renitenskedés pedig kedvezményelvonnással járt. Mert ez a 32 sor kedvezménynek számított. A családommal való kapcsolatomban így lényegében megszűnt.

— Hová vitték az ítélet után?

Eörsi: — Visszavitték Márianosztrára. Ha jól emlékszem, aztán 59 őszén vitték a Gyűjtőfogházba.

— Márianosztra a legkeményebb hely volt...

Eörsi: — Igen, és én voltam hónapokon át az első számú közellenség, renitens alkatomban miatt. Sok bajom volt ott, főleg miután osztályidegen házzá minősítették. Az ott lévő börtöntagokat elszállították más házakba, engem is, mert nem számítottam osztályidegennek. Visszavitték Vácra, de szerencsétlenségemre éppen az volt az ügyeletes őrmester, akinek korábban a torkának estem. Nem fogadtak be. Éjszaka egyedül visszavitték Márianosztrára. Nosztrán az volt a szokás, hogy a trepni egyik végén levetkőzik a rab, és pucéran átsétál a másik végére, nehogy valamit becsempésszen. Megyek meztelenül, egyszer csak megjelenik Tóth Arnold törzsőrmester, egy kicsi vörös ember, és üvölt: Bassza meg, mit keres maga itt?! Amúgy pucéran vigyázzba vágtam magam, mit tehettem mást, és megszólaltam: Tisztelettel jelentem, nem fogadtak be Vácra. Nem lehetne ezt itt is kieszközölni? Betuszkoltak egy sötétzárkába, beígérték, hogy éjszaka alaposan elvernek. De nem vertek el, csak ott tartottak. Akkor egyedül voltam abban a házban, de aztán jöttek az osztályidegenek, és megismerkedtem a Horthy-korszaknak nagyon kitűnő és kevésbé kitűnő embereivel, katonatisztekkel, még nyilasokkal is. Ott volt Antal István miniszter, aki még a Sztójay-kormányának is a tagja volt. Egy zárkában voltam sokfajta emberrel. Ezen kívül idehozták a társadalomra különlegesen veszélyes embereket is, tehát a barátaimat, Obersovszkyt meg Gáli Jóskát is. Nem voltak osztályidegenek, de I/1-esek, volt halálraítéltek, akiket a nemzetközi tiltakozás mentett meg az akasztófától. Ez volt az első eset, amikor a nyugati kommunista értelmiség egy oroszok által irányított embertelenség ellen tiltakozott, nevezetesen Gáli és Obersovszky halálos ítélete ellen, Louis Aragontól Picassóig. Amikor Bertrand Russel táviratozott Kádárnak, hogy lemond a Békevilágtanács elnökségéről, ha kivégzik ezeket a magyarokat, akkor megkegyelmeztek nekik. Így ezek is ide kerültek. Nem volt szabad dolgoznunk. Nemhogy nem kellett, nem is volt szabad. Éveken át ültünk egy zárkában és martuk egymást, mert mi mást tehettünk volna? Különféle életkorú, vérmérsékletű, múltú és tapasztalatú emberek voltunk. Négyes egybezártság. Két emeletes ágy volt a zárkában. Tele voltunk besúgókkal. A házimunkások számára szerelmes verseket írtam vécépapírra, amiért cserébe ceruzabelet kaptam, amit a sliccem bélésében rejtettem. Vécépapírra írtam a saját

(Folytatjuk)